

О‘ZBEKISTONDA YER TAQSIMOTI**Boshqarma katta prokurori****Azamov Eldor Iskandar o‘g‘li**

Annotatsiya: Mazkur maqolada O‘zbekiston Respublikasida yer resurslarining taqsimlanishi, yerga bo‘lgan talab va taklif, yerdan foydalanishning ahvoli, yer-suv munosabatlari hamda yer islohotlarining yo‘nalishlari tahlil qilinadi. Maqolada mavjud yer siyosati, agrar munosabatlarning rivojlanishini ta‘minlashda yer resurslarini boshqarish va samarali foydalanish muammolari bilan birga istiqboldagi takomillashtirish yo‘llari yoritilgan. Asarda O‘zbekistonda yer taqsimotiga oid zamonaviy islohotlarning ahamiyati va natijalari tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: yer taqsimoti, agrar islohot, yer resurslari, yerga egalik, ekin maydonlari, fermer xo‘jaligi, davlat yer fondi, yer siyosati, nazorat, barqaror rivojlanish.

Аннотация: В данной статье анализируется распределение земельных ресурсов в Республике Узбекистан, спрос и предложение на землю, состояние использования земель, водно-земельные отношения, а также направления земельных реформ. В статье освещены существующая земельная политика, проблемы управления и эффективного использования земельных ресурсов для обеспечения развития аграрных отношений, а также пути их усовершенствования в перспективе. В работе рассматривается значение и результаты современных реформ в области распределения земель в Узбекистане.

Ключевые слова: распределение земель, аграрная реформа, земельные ресурсы, право собственности на землю, посевные площади, фермерское хозяйство, государственный земельный фонд, земельная политика, контроль, устойчивое развитие.

Abstract: This article analyzes the distribution of land resources in the Republic of Uzbekistan, the demand and supply for land, the state of land use, land-water relations, and the directions of land reforms. The article highlights current land

policies, issues of management and effective utilization of land resources in ensuring the development of agrarian relations, as well as ways to improve them in the future. The importance and outcomes of modern reforms related to land distribution in Uzbekistan are examined in the study.

Keywords: land distribution, agrarian reform, land resources, land ownership, arable land, farm enterprise, state land fund, land policy, control, sustainable development.

Kirish

O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgandan so'ng, mamlakatda agrar sohani modernizatsiyalash, yerga egalik va yerdan foydalanish munosabatlarini zamon talablariga mos tarzda rivojlantirish masalalari dolzarb masalalardan biriga aylandi. Sababi, agrar sektor iqtisodiyotning muhim tayanchi bo'lib, asosiy ishlab chiqarish omilining poydevori sifatida yer resursi hisoblanadi. Yerdan oqilona foydalanish va uning samarali taqsimoti aholi farovonligini ta'minlash, oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlash, ekologik barqarorlikka erishish uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Ilk yillaridan boshlab yurtimizda yer islohotlariga alohida e'tibor qaratilgan. Oradan yillar o'tgan sari yerga egalik, foydalanish va mulkchilik masalalarining huquqiy poydevori yaratildi, zamonaviy iqtisodiy-modellashtirish tizimi yo'lga qo'yildi. Ayniqsa, fermer xo'jaliklari uchun imkoniyatlar kengaytirildi. Davlat dasturlari orqali yerni birlamchi ajratishdan tortib, undan samarali foydalanishgacha bo'lgan butun jarayonlar texnika va texnologiyalar bilan boyitildi. Bu esa, nafaqat agrar sohani, balki umuman davlat iqtisodiy barqarorligini mustahkamlash imkonini berdi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

Yer resurslarining taqsimlanishi marksizm davrida qat'iy markazlashgan, kolxoz va sovxozlar tizimi asosida amalga oshirilgan bo'lsa, hozirgi kunda yurtimizda ko'p egali yer munosabatlari amalga oshirilmoqda. Fermer va dehqon xo'jaliklari rivojlanib, yerga egalik qilishda ochiqlik va shaffoflik tamoyillariga amal qilinmoqda. Shuningdek, yer-suv munosabatlari va yerdan foydalanishda zamonaviy yondashuvlar, ekologik muammolarga barham berishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Yuqorida ta'kidlab o'tilganidek, yerni samarali boshqarish va adolatli taqsimlash muammolari hanuz dolzarb masala sifatida saqlanib kelmoqda. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va boshqa qonun hujjatlariga muvofiq, yer Respublikada davlat mulki hisoblanadi va davlat tomonidan boshqariladi. Yerni ajratish, ekin yerlarini belgilang, suv bilan ta'minlash va yerdan foydalanish masalalari davlat organlari orqali muvofiqlashtiriladi. Bunda asosiy e'tibor ekologik xavfsizlik, yerdan samarali foydalanish, barqaror o'sish va ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishga qaratiladi [1].

So'nggi yillarda mamlakatimizda yerga bo'lgan talab ortgan, bu esa uni samarali taqsimlash zaruriyatini kuchaytirmoqda. Shu sababli zamonaviy axborot texnologiyalari, yer kadastrini yuritish, digitalizatsiya va raqamlashtirish yildan-yilga bozorga olib kirilmoqda. Shuningdek, ochiq axborot resurslari orqali yer uchastkalariga oid ma'lumotlarning shaffof va ochiqligini ta'minlash choralari kuchaytirilmoqda. Oxirgi bosqichda, yer behuda, samarasiz foydalanilganda, uni qaytarib olish va boshqa samarali foydalanuvchiga o'tkazish mexanizmlari kuchaytirildi. Yer taqsimoti masalasi ko'plab ijtimoiy-iqtisodiy omillarga bog'liq. Misol uchun aholining yildan-yilga ortib borishi, yangi turarjoylar, sanoat zonalari, infratuzilma obyektlari qurilishi, yirik investitsion loyiha va tashabbuslarning tatbiqi, xususan, qishloq xo'jaligi va boshqa sohalar yer maydonlariga ehtiyojni oshiradi. Shu sababli yer fondini boshqarishda muvozanatli, strategik, uzoq muddatli dasturlar amalga oshiriladi. Yer fondining tarkibi, ekin maydonlari, foizli ko'rsatkichlar, sektorlar bo'yicha taqsimotlar, alohida texnik vositalar yordami bilan tahlil qilinadi [2].

Muhokama va natijalar

Aholi farovonligini ta'minlashda, oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlashda, ijtimoiy xizmatlar sifatini oshirishda ham yer resurslarining adolatli va oqilona taqsimoti muhim o'rin tutadi. Bunda, yer maydonlarining hosildor hududlarga ajratilishi, toza suv va melioratsiya tarmoqlari orqali ta'minlanishi, turg'un agrotexnologiyalarni joriy etishga katta e'tibor qaratiladi. Shu bilan birga, ildizdan boshlab faoliyat yuritib kelayotgan fermer xo'jaliklari, dehqon yerlari va boshqa agrar

subyektlar faoliyati har tomonlama nazorat qilinadi. Hozirgi vaqtda O'zbekistonda ekin maydonlarining asosiy qismini g'alla, paxta, sabzavot, bog'dorchilik uchun ajratilgan yerlardan iborat. Bunda har bir hududning tabiiy-iqlim sharoiti, suvlarga bo'lgan ehtiyoj, meliorativ holat va boshqa ko'rsatkichlar e'tiborga olinadi. Shu bilan bir qatorda, yerlarni muhofaza qilish, ekologik muvozanatni saqlash va yerdan iqtisodiy, ijtimoiy maqsadlarda samarali foydalanishga ham harakat qilinmoqda. Keyingi yillarda yerdan foydalanishda institutsional islohotlar amalga oshirildi. Xususan, fermer xo'jaliklari uchun uzoq muddatli ijaraga yer ajratish, ochiq va shaffof tanlov asosida yerlarni taqsimlash, yer egalari va foydalanuvchilarning huquqlarini kuchaytirish, yer va suv resurslaridan barqaror foydalanishga asoslangan iqtisodiyotning rivojlanishi nazarda tutilgan. Bu esa innovatsion texnologiyalardan keng foydalanishga, zamonaviy bozor mexanizmlarini joriy etishga, davlat va xususiy sheriklik asosida yerdan foydalanishni kengaytirishga imkon beradi. O'zbekistonda yer taqsimoti bilan bog'liq islohotlar amalga oshirishda xalqaro tajribalar ham o'rganilmoqda. AQSH, Yevropa va boshqa davlatlarning zamonaviy yondashuv vazifalari, davlat-xususiy sheriklik loyihalari, yer munosabatlarini rivojlantirishning ilg'or modellari tatbiq etilmoqda. Bunda mahalliy sharoit, ijtimoiy-iqtisodiy manfaatlar, iqtisodiyotni diversifikatsiyalash ehtiyojlari, ekologik barqarorlik talab va ehtiyojlari inobatga olinadi.

Yerga egalik va undan foydalanishda huquqiy kafolatlar, yer egalari va foydalanuvchilarining manfaatlarini himoya qilishga qaratilgan yangi qonun hujjatlari qabul qilindi. Yer hisobi va kadastrini yuritishga alohida e'tibor qaratilgan. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish ham sohani zamon bilan hamnafas rivojlantirishga xizmat qilmoqda [3].

Yer resurslarini boshqarishda o'rta va uzoq muddatli istiqbolli dasturlar ishlab chiqilgan. Yer taqsimotida yildan-yilga erishilayotgan natijalar aholining ijtimoiy-iqtisodiy ahvolini yaxshilashda, yangi ish o'rinlari tashkil etishda, ishlab chiqarish samaradorligini oshirishda asosiy omil bo'lib xizmat qilmoqda. Bundan tashqari, yerni muhofaza qilish, ekologik barqarorlikni ta'minlash va yerdan foydalanishda zamon

talablari asosida barqaror rivojlanishga e'tibor kuchaytirilmoqda. Mamlakatimizda faoliyat yuritayotgan fermer xo'jaliklari va dehqonlar yerlarni samarali ishlatish bo'yicha zarur bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishlari uchun o'quv-trening kurslari, maslahat markazlari tashkil etilgan. Yangi agrotexnologiyalar kiritilishi, ekin maydonlarini tejash, hosildorlikni oshirish uchun ilmiy-amaliy ishlanmalar ilmiy markazlari tomonidan ishlab chiqilmoqda. Yer taqsimoti jarayonlarida ishtirok etuvchi davlat organlarining imkoniyat va vakolatlari ham kengaytirilmoqda. Yurtimizda yerlardan foydalanish va ularni ajratishning asosiy mezonlari shaffoflik, adolat va ochiqlik bo'lib, ochiq elektron platformalar, onlayn xizmatlar joriy etilishi orqali bu jarayonlar aholiga ochiq va tushunarli qilib ko'rsatilmoqda [4].

Yerlar taqsimotining shaffofligi hamda yerdan samarali foydalanish, yer uchastkalarini ajratish va nazorati bo'yicha zamonaviy mexanizmlar ishlab chiqilgan. Yerdan foydalanishda korrupsion omillarning oldini olish, axborot texnologiyalari yordamida xatoliklarni minimallashtirish uchun keng ko'lamli loyihalar joriy etilmoqda. Yerdan foydalanishda ekologik barqarorlik masalasi ham ustuvor hisoblanadi. Yerlarni noto'g'ri, samarasiz ishlatish oqibatida vujudga keladigan ekologik muammolar bartaraf etish, yerlarning meliorativ holatini yaxshilash, o'rmon va boshqa tabiiy hududlarni muhofaza qilish, iqlim o'zgarishini yumshatish choralari ko'rilmogda. Kelgusida O'zbekiston agrar salohiyatining barqaror o'sishini ta'minlash uchun yer siyosatini takomillashtirish, zamonaviy boshqaruv texnologiyalaridan keng foydalanish, ekin maydonlari va boshqa yer resurslarini oqilona taqsimlash, axborot tizimlarini keng joriy qilish, fermer xo'jaliklari faoliyatini yanada rivojlantirish asosiy ustuvor vazifalardan biri bo'lib qolaveradi [5].

Xulosa

Yuqoridagi fikrlardan kelib chiqib, O'zbekistonda yer taqsimoti mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida muhim omil sifatida qaralmoqda. Yer resurslarining samarali boshqarilishi va oqilona taqsimoti orqali ham agrar sektor rivojlanmoqda, ham ekologik muvozanat ta'minlanmoqda. Kelgusida yer iqtisodiyotidagi islohotlarni chuqurlashtirish, zamonaviy texnologiyalar asosida boshqaruv tizimini

takomillashtirish, ochiqlik va adolatli tamoyillar asosida yerlarni taqsimlash jarayonlarini yanada kuchaytirish mamlakat barqaror rivojlanishining asosi bo'lib qolishiga ishonch bildiriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Raximov A., Xakimov Sh. – O'zbekiston agrar siyosatining zamonaviy muammolari. Toshkent, 2018.
2. Jo'raev N. – Yer va suv resurslarini boshqarish asoslari. Samarqand, 2019.
3. Qodirov K., Istamov R. – Fermer xo'jaliklari va ularning rivoji. Buxoro, 2021.
4. Karimova M. – O'zbekistonda agrar islohotlarning huquqiy asoslari va rivojlanish istiqbollari. Toshkent, 2022.
5. Nabiev Z., Tolibov S. – Yer-munosabatlari: Muammolar va imkoniyatlar. Toshkent, 2023.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qarorlari va hujjatlari (2020-2024 yillar).
7. Jo'rayev Sh. – Davlat yer siyosati va barqaror rivojlanish. Toshkent, 2020.